

УДК 349.3

УКРАЇНІ ПОТРІБНА СУЧАСНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Скоробагатько А. В.,

*завідувач кафедри цивільного та трудового права
Національного університету «Одеська морська академія»,
канд. юрид. наук, доцент*

Право на соціальне забезпечення і зокрема на пенсійне забезпечення посідає одне з найважливіших місць серед інших загальновизнаних прав людини. За даними ООН, кількість людей у віці старше 60 років щорічно збільшується на 2% і вже сьогодні в більшості країн частка пенсіонерів перевищує 20 % населення, незважаючи на те, що в більшості європейських країн пенсійний вік на 5 років вищий, ніж в Україні¹. Наша держава не є винятком, зараз в Україні проживає більше ніж 12 млн пенсіонерів, а це майже кожний третій громадянин, і їх частка у процентному відношенні до всього населення постійно зростає, що вимагає від держави чітких програм щодо захисту незапрацездатних осіб.

У сучасних умовах необхідно враховувати, що стабільний і прогресивний розвиток українського суспільства залежить від взаємодії багатьох факторів: політичних, економічних і соціальних. Зростання ж соціальної напруженості у державі, політична і економічна нестабільність не сприяють удосконаленню системи соціального захисту. А нинішня соціальна криза, насамперед, і зумовлена економічними і демографічними змінами та глобальним економічним і соціальним тиском, що, на думку О. Крентовської, приводить до усвідомлення того, що Україні необхідна нова модель соціальної політики². Безперечно, складна ситуація обумовлюється демографічною проблемою, яку спричинили: зниження народжуваності, старіння населення, збільшення середньої тривалості життя, значні міграційні потоки робочої сили. Крім того, на рівень життя суттєво впливають як економічні, так і соціальні фактори, зокрема: повільні реформи у сфері економіки та її тонізація; спад економічного виробництва; наявність безробіття; погіршення співвідношення між працюючими та пенсіонерами, що викликало зростання навантаження на працююче населення; низькі соціальні стандарти і бідність. Ці негативні фактори загострює війна.

¹ Черненко К. П. Особливості впровадження накопичувальної складової пенсійної системи в Україні // Наукові праці. – Т. 99. – Вип. 86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Economy/2008_86/86-13.pdf.

² Крентовська О. Досвід європейської соціальної політики // Вісник НАДУ. – 2004. – № 1. – С. 382.

Щоб забезпечити в таких умовах гідний рівень життя, необхідно, щонайменше, здійснити зміни у ключових напрямках соціальної політики.

В умовах європейської інтеграції, незважаючи на зазначені вище проблеми, соціальна політика держави повинна враховувати європейські стандарти, ґрунтуватися на національних правових традиціях та цінностях, забезпечувати пріоритетність соціальних прав громадян, що потребує створення відповідного державно-правового механізму, організаційного та фінансового забезпечення. Тому особлива роль у цьому процесі відводиться праву, яке забезпечує ефективність функціонування демократичних інститутів держави, визначає й забезпечує реалізацію прав людини (зокрема, право на гідне пенсійне забезпечення). Формуючи соціальну політику держави, важливо усвідомлювати, що без дієвої правової основи реалізувати її неможливо, вона обов'язково має підкріплюватися правовою конкретикою. Логічно з цього приводу зауважує О. Я. Лапка, що специфічною формою проведення соціальної політики, як і гарантій її реалізації, є відповідне правове регулювання¹. В ході реформування соціального законодавства (особливо, при проведенні пенсійної реформи) держава вимушена, з одного боку, йти шляхом забезпечення відповідності його ринковим умовам, а з іншого – активно захищати своїх громадян від тих можливих соціальних негараздів, що породжує та ж ринкова економіка.

Створюючи нову політику в соціальній сфері, важливо мати на увазі, що найважливішими принципами організації соціально справедливого порядку в суспільстві є: солідарність, загальне благо, субсидіарність. Ці соціальні принципи становлять єдину тріаду, яка тільки у своїй органічній єдності може забезпечити відповідну гармонію ринкової економіки й соціальної держави². Уміле поєднання цих принципів у розбудові України, як соціальної держави, забезпечить формування держави для людини та її добробуту.

В демократичному суспільстві з ринковою економікою не менш важливо розуміти й те, що державна влада, формуючи соціальну політику, не повинна повністю брати на себе вирішення матеріальних проблем своїх громадян, а, перш за все, зобов'язана створювати умови, за яких вони зможуть самостійно, відповідно до своїх можливостей та бажань, їх вирішувати. Нині існують різні підходи до реалізації соціальної політики. Зокрема, за напрямками і ступенем соціального захисту вирізняють дві відмінні моделі: патерналістську соціальну модель із широкою відповідальністю держави за соціально-

¹ Лапка О. Соціальний захист деяких категорій державних службовців: визначення його поняття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lawbook.by.ru/magaz/pravoukr/0103/10/shtml.

² Окенфельд В. Социальное католическое учение и экономический порядок // Politekonom. Российско-германский журнал по экономической теории и практике. – 2000. – № 2 (13). – С. 65.

економічний стан своїх громадян і ринкову модель соціальної політики, у якій діє пріоритет ринкових механізмів регулювання соціальної сфери на противагу прямому державному регулюванню. Разом з тим соціальна політика може бути активною та пасивною. До елементів активної соціальної політики відносять забезпечення високого рівня зайнятості, що ґрунтується на підготовці до включення у трудовий процес людей, для яких безробіття стало причиною матеріальних труднощів. Держава тільки створює умови для виявлення громадянами економічної активності та одержання доходу. Основним елементом пасивної соціальної політики є грошові трансферти найбільш уразливим і бідним прошаркам населення, які з об'єктивних причин не можуть брати участі у програмах активної соціальної політики¹. Вважаємо раціональним, при формуванні сучасної соціальної політики в Україні, перейти, передусім, до активної соціальної політики, а при її здійсненні комбінувати обидві моделі: патерналістську і ринкову. Взагалі ж у контексті забезпечення інституту прав і свобод людини і громадянина при визначенні соціальної політики дуже важливим знаменником, до якого треба прагнути, є інститут відповідальності держави перед особою². Українське суспільство чекає такого поступу від держави.

Ми спостерігаємо, що зміст соціальної політики держави не залишається незмінним, адже нині в Україні змінюються підходи до осмислення та реалізації прав громадян у сфері соціального забезпечення, проте й досі не створено цілісного державно-правового механізму для їхнього забезпечення, в тому числі й забезпечення права на гідне пенсійне забезпечення (не став таким і прийнятий 3 жовтня 2017 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення пенсій», який мав забезпечити правове регулювання пенсійної реформи).

Підсумовуючи зазначимо, що тільки через дієві механізми нової ефективної соціальної політики у соціальній сфері державні і недержавні інституції можуть створити і забезпечити в країні стан динамічної соціальної рівноваги, що сприятиме підвищенню матеріального добробуту громадян та дозволить забезпечити виконання державою тих завдань, яких від неї чекає суспільство, зокрема: надання широким верствам населення гідного соціального забезпечення і розширення спектра соціальних послуг, забезпечення якісної медичної допомоги, а також надання належної освіти.

¹ Сіленко А. Політико-правові аспекти розвитку соціальної сфери: забезпечення прав людини // *Право України*. – 1999. – № 11. – С. 30–32.

² Оніщенко Н. М. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юрид. думка, 2009. – С. 91.